

ФИЗИЧКЕ ОСОБИНЕ МУШКАРЦА У „РЕЧНИКУ ЛЕСКОВАЧКОГ ГОВОРА” БРАНИСЛАВА МИТРОВИЋА

Предмет овог истраживања јесу атрибутивне именице из лесковачког говора које се односе на физички изглед мушкарца. Циљ овог истраживања је утврдити како нативни говорник види човека, из које перспективе, као и шта уочава на њему као доминантно од физичких карактеристика. Преко проучавање грађе треба утврдити како нативни говорник види реалност која га окружује. Грађу чине именице позитивних и негативних физичких особина из „Речника лесковачког говора” Бранислава Митровића. Издвојено је укупно 128 лексема. Опис лексичког значења издвојеног материјала је анализиран у складу са методологијом савремених истраживања. Анализи издвојених лексема приступа се на два начина. Прво је примењена компоненцијална анализа, а онда теорија прототипа. Провера ексцерпираног материјала је извршена у теренском истраживању. Резултати нуде сазнања о богатству лексичког фонда лесковачког говора, о прототипичним представницима позитивно и негативно мотивисаних атрибутивних именица, као и представу о језичкој слици света типичног представника дијалекатске заједнице.

Кључне речи: српски језик, лесковачки говор, атрибутивне именице мушког рода, компоненцијална анализа, теорија прототипа.

Увод

Проучавање лексичког значења може понудити значајна сазнања о језику и менталитету једне заједнице. Могуће је приступити језику из угла антропоцентричне лингвистике, где се језик човека посматра као средство изражавања, успостављања контакта са другима, као и средство долажења до циља. Будући да се човекове карактеристике пресликавају на језик, посредством језика се уочавају социјалне, психолошке и физичке карактеристике (САВИЋ-ГРУЈИЋ 2017: 15). Овакву везу језика и појавног света

¹ a.mitic-19606@filfak.ni.ac.rs

² Овај рад је финансирао Министарство науке, технолошког развоја и иновација у оквиру пројекта 451-03-136/2025-03/ 200371.

проучава етнолингвистика. У „Речнику лингвистичких термина” Института за српски језик САНУ (види <https://www.lingvistickitermini.rs/pojmovnik/etnolingvistika/>) етнолингвистика се у ужем смислу дефинише као део науке о језику који проучава повезаност са једне стране језика, а са друге стране духовне културе и народног менталитета. У ширем смислу етнолингвистика обухвата читав обим садржаја културе, народне психологије и митологије. Главни појам етнолингвистике је језичка слика света. „Језичка слика света један од кључних појмова лингвокултурологије и когнитивистике, који се може дефинисати као израз човекове способности да обликује, структурише, концептуализује слику стварности у својој културно-језичкој заједници” (види <https://www.lingvistickitermini.rs/pojmovnik/jezicka-slika-sveta/>). Стана Ристић и Ивана Лазић Коњик у раду „Развојне тенденције етнолингвистике у савременој српској лингвистици” представљају развој етнолингвистике у Србији под утицајем двеју највећих школа: московске (руске) и лублинске (пољске). Ауторке (2018: 350) подвлаче: „московска етнолингвистичка школа доследно инсистира на наведеним разликама између језичких знакова и знакова језика културе, уважавајући и њихову међусобну сличност и веома расплинуту, тешко одредиву границу између њих. По томе се разликује од ставова идејно веома блиске лублинске етнолингвистичке школе, која заступа став да сва културна значења било ког вида улазе у језичку семантику која се именује / исказује речима а реализује у виду језичких стереотипа.” Поредеши постулате и достигнућа етнолингвистичких истраживања у Србији са поменутим школама, као и са англоамеричком лингвистичком антопологијом, Ристић и Лазић Коњик (2018: 353) долазе до закључка да се профилисаност какву са собом носи једна етнолингвистичка школа може постићи у српској науци тек када се истраживачи окупе у једној институцији и у оквиру једног програма.

Поред бројних проучавања лексичких значења стандардног српског језика, посебну пажњу привлаче и истраживања овог типа која су спроведена на дијалекатским говорима. Оваква истраживања имају велики потенцијал, који се све више препознаје и експлоатише у домаћој лингвистици. Због наведених чињеница овај рад се бави истраживањем лексичког значења атрибутивних именица на дијалекатском простору.

„Изоштравању лексичке слике једног говорног подручја значајно доприноси и утврђивање семантичког опсега лексичких јединица које се односе на означавање лица. Именовање и описивање човека у оквиру дијалекатског микросистема у великој мери одражава поглед на свет чланова те говорне заједнице, говори о историји њихове културе, социјалним односима, указује на лексичко-семантичку структуру говора и омогућава да се успоставе ареалне везе унутар дијалекта, али и с другим дијалектима у окружењу. Речју, изучавање механизма именовања доприноси и разумевању културног идентитета једне језичке заједнице” (САВИЋ-ГРУЈИЋ 2017:

15). Спознавањем лингвокултуролошке слике света откривамо механизме функционисања заједнице, веровања која су укоренења у самом језику, као и хијерархију која влада у заједници. Да бисмо дошли до оваквих података постоје различите методе лингвистичких проучавања језичког материјала. Ми ћемо у наставку искористити неке од когнитивнолингвистичких теорија, за које верујемо да ће нас довести до закључака о делу лингвокултуролошке слике света која је сачувана у језику. Одлучили смо да посматрамо лексик у пордучја лексовачког говора, јер она у многоме одступа од стандарда, богата је архаичним елементима, а налазимо и лексеме које су већини говорника осталих дијалеката непознате.

Постоје различити методи и теорије које се примењују приликом анализе лексичког значења. Неки од њих су компоненцијална анализа и теорија прототипа. „Растављање значења на минималне значењске елементе омогућава издвајање инваријантних и варијантних компонената и њихово рангирање у структури семантичког поља. На основу метода компоненцијалне анализе семантичко поље може бити представљено као скуп речи или њихових појединих значења, повезаних парадигматским односима, које у свом саставу имају општу (интегралну) сему, а разликују се по, најмање, једном диференцијалном знаку. Те семантичке ознаке и лексеме које их садрже образују хијерархијски организовану структуру. У различитим семантичким пољима исти семантички знак може имати различит хијерархијски статус, од категоријалне семе до диференцијалне компоненте нижег ранга. Компонденцијална анализа погодан је начин за анализу семантичког садржаја, јер пружа добру основу за детаљно и прегледно истраживање, за упоређивање значења вишезначница или за семантичку компарацију више речи. Као поуздан метод применљив је у категоризацији оних лексичких појава које одговарају истом сегменту стварности, а посебно је подесна за анализу именица са конкретним значењем” (МИЛОСАВЉЕВИЋ 2017: 39). Како се јавља потреба да се већи број лексема групише у надређене категорије, долази до потребе за применом теорије прототипа. Категорије често немају оштре границе, па се исти чланови јављају у већем броју категорија. Повезаност лексема се огледа у дељењу једне или више заједничких сема. Да би се нека категорија дефинисала, користи се појам типичног представника, који се зове прототип (ДРАГИЋЕВИЋ 2007: 80). Теорија прототипа се везује за појам категоризације што се, према Витгенштајну (1980), везује са говорниковом способношћу да о ентитетима размишља као о члановима одређених група, односно категорија. Рош (ROSCH 1975) је, спроводећи бројне психолошке експерименте, дошла до схватања да се у центру сваке категорије налази њен најрепрезентативнији члан са типичним особинама дате категорије и он носи назив прототип. Остали чланови категорије се налазе на различитој удаљености од прототипа у зависности од своје сличности са њим, они који се мање подударају са њим налазе се на периферији

дате категорије, док се они са вишим степеном подударања налазе ближе центру категорије. Због наведених постулата две поменуте когнитивно-лингвистичке теорије, сматрамо их погодним за анализу одабраног дијалекатског материјала.

Овај рад је организован на следећи начин: након увода, следи поглавље са прегледом претходних истраживања, док је треће поглавље посвећено представљању методологије рада. У четвртом поглављу су представљени резултати истраживања. У петом поглављу износимо закључке, након чега следи попис цитиране литературе.

Претходна истраживања

Домаћи аутори су се бавили изучавањем лексичког значења из различитих углова. Изучавањем лексичког значења именица и придева у српском књижевном језику пре свих бавиле су се Рајна Драгићевић и Гордана Штасни. Рајна Драгићевић у књизи „Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику (творбена и семантичка анализа)” (2001) приступа анализираном материјалу из творбено-семантичког угла. Са друге стране Гордана Штасни у књизи „Речи о човеку: (номинација човека у српском језику)” (2013) цело поглавље посвећује именовању човека сходно његовом физичком изгледу, где детаљно разлаже значења атрибутивних именица мотивисаних лексемама за појединачне делове тела. Ова ауторка је приликом анализе материјала посебно истицала творбени аспект именица и на основу њега дала тумачење семантичких карактеристика. Рад Жарка Бошњакловића и Гордане Штасни „Атрибутивне именице мотивисане соматизмом глава у српском и македонском језику и њиховим дијалектима” (2019) указује на семантичку условљеност творбених карактеристика деривата именице „глава”. Материјал је посматран и са творбеног и са семантичког аспекта.

Што се дијалекатског подручја тиче, посебно је развијено истраживање лексичког значења призренско-тимочке говорне зоне. Значајно име у изучавању говора поменуте зоне јесте Радмила Жугић (види 2007, 2009, 2010а, 2010б, 2012, 2013), која се посебно интересовала за језичка изучавања семантичко-творбене анализе у овом крају, што је од посебног значаја за нашу тему. Овом приликом издвајамо монографију „Исказивање генитивних значења у говору јабланичког краја (у светлу призренско-тимочких говора као целине)” (2010в). Овде уочавамо примену когнитивне лингвистике приликом проучавања падежа у дијалектолошкој студији, што је допринело ефикаснијем посматрању постављеног лингвистичког проблема.

Међу лингвистима који су писали о језичкој слици света на првом месту издвајамо Јиржија Бартминског (Jerzy Bartmiński). Он у монографији из 1999. године, где расправља о језичкој слици света, износи постулате о

језичкој интерпертацији стварности као резултату субјективне перцепције говорника. Са друге стране у књизи ”Aspects of Cognitive Ethnosemantics” (2009) исти аутор указује на значај когнитивно-лингвистичког приступа лексичкој семантици. Поред њега ваља поменути и домаће ауторе који су дали значајан допринос оваквим истраживањима језика. Људмила Поповић у раду „Актуелна питања когнитивнолингвистичких проучавања српског језика” (2019) даје преглед резултата когнитивнолингвистичких истраживања у периоду од 2007. до 2017. године. Ауторка посебно даје преглед когнитивнолингвистичких истраживања у дијалектологији, лексикологији, лексикографији, етнолингвистици и лингвокултурологији. Иста ауторка у раду „Интеркултуралност и језичка слика света” (2019) на примеру ситуационо условљених и стереотипних формула и синтаксичких идиома у русинском, српском и украинском језику показује како функционише концептуална интерференција у пракси. Предложен је модел асоцијативног експеримента који би показао одступања у реакцијама на исти стимулус код две различите групе говорника истог језика представника националних мањина, који живе у окружењу другог већинског језика, и оних који живе у земљи порекла националне мањине. Још једна ауторка која се бавила језичком сликом света је Тања Милосављевић. У својој дисертацији „Лексика српског призренског говора” (2017) Милосављевић представља реконструисану језичку слику света призренског колектива с краја 19. и почетка 20. века. Дијалекатска слика света је добијена лексичко-семантичком анализом лексике из „Збирке речи из Призрена” Димитрија Чемерицића. Ауторка овде даје поделу лексичког поља човек на: телесне, психичке и социјалне карактеристике човека.

Методологија рада

Предмет овог истраживања јесу атрибутивне именице из лесковачког говора које се односе на физички изглед мушкарца. Предности анализе лексике на малом и јасно омеђеном дијалекатском простору јесу детаљнија анализа, поузданији подаци и тачнији закључци до којих се долази. Циљ овог истраживања је утврдити како нативни говорник види човека, из које перспективе, као и шта уочава на њему као доминантно. Преко проучавање грађе треба утврдити како нативни говорник види реалност која га окружује. Постављене циљеве је могуће остварити посредством прикупљене речничке грађе. Речничка грађа представља посебно значајно сведочанство о постојању и карактеристикама говора. Речник који се бави искључиво грађом сакупљаном на простору Лесковца и његове околине јесте „Речник лесковачког говора” Бранислава Митровића (1992), који је послужио као извор за ексерпцију посматране лексике у овом раду. Митровић (1992: 9)

истиче да: „Лесковачки говор као посебни облик јужноморавскога наречја, који се одликује изразитим особинама једнога давно оформљенога језика читавог лесковачког региона, представља изванредан материјал не само о духовном животу овога дела јужне Србије него и пружа обиље података за проучавање развића нашег књижевног језика. То се јасно огледа у око 100 000 његових пописаних и описаних речи, иако оне нису све његово речничко благо”. Међутим, Недељко Богдановић (2009: 42) сматра да је у овом делу предговора дошло до штампарске грешке и да треба за десетак пута смањити број одредница у речнику. У сваком случају, овај речник Бранислава Митровића садржи грађу на 445 страна. Митровић истиче (2009: 42–43) да је грађу преузимао из живог народног говора, из писаних извора, као и из народних умотворина какве су пословице, приповетке, питалице, загонетке и слично, уз посебну захвалност бројним сарадницима које, такође, наводи. Како је у питању богата речничка грађа, очекујемо велико богатство лексичког фонда атрибутивних именица физичких особина мушкараца, које ће осликавати суровост патријархалне околине и исказати тежњу заједнице за идеалом лепоте у смислу склада и сразмере појединца.

Наше интересовање усмеравамо ка атрибутивним именицама које се односе на физичке особине мушкарца. Грађу чине именице позитивних и негативних физичких особина. Издвојено је укупно 128 лексема. Опис лексичког значења издвојеног материјала је анализиран у складу са методологијом савремених истраживања. Анализи издвојених лексема приступа се на два начина. Прво је примењена компоненцијална анализа, а онда теорија прототипа. Овај теоријско-методолошки апарат је одабран због типа анализираног материјала. Примењена је компоненцијална анализа јер предмет истраживања представљају именице које означавају нешто чулима сазнатљиво, тј. конкретну и материјализовану физичку особину мушкарца. Организација лексема по систему прототипа је примењена са циљем да се утврди шта човек, представник одабраног дијалекатског простора, најпре уочава. Примењујемо обе методе у анализи јер оне „нису алтернативна једна другој” (ДРАГИЋЕВИЋ 2007: 89), већ се успешно могу надограђивати једна на другу, што нам омогућава добијање свеобухватније анализе материјала.

Извршена је и емпиријска провера ексерпираног материјала. Потврду и допуну стања до кога смо дошли анализом речничке грађе добили смо од данашњих представника старије генерације који чувају старо стање у свом говору. Овакви говорници су без предрасуда и предзанања, те они другачије посматрају свет око себе у односу на урбаног човека данашњице који је под утицајем естетских стандарда наметнутих са стране. Емпиријска провера ексерпираног материјала је обухватала разговор са двама испитаницима. Испитаници су били жена и мушкарац преко 70 година старости, од којих је мушкарац рођен у Лесковцу и ту је провео цео свој живот, док је жена рођена на селу у истој општини и након удаје живи у Лесковцу преко 50 го-

дина. Испитаници су од испитивача слушали издвојене лексеме претходно класификоване у микропоља и исте објашњавали и давали примере њихове употребе. Свака од лексема је читана са дијалекатском акцентуацијом и по више пута када је то ситуација захтевала. На основу њихових судова и реакција на прочитане лексеме извршена је анализа прототипа, као и допуна компоненцијалне анализе. Разлог за овакво приступање проучаваном материјалу налазимо у тврдњи Рајне Драгићевић (2007: 83): „Стварање прототипа је несвестан, делимично ирационалан, али и индуктивно мотивисан процес, који нам помаже у сазнајном организовању стварности.” У оквиру примене обе когнитивнолингвистичке методе коришћена су и објашњења ексцерпираних лексема из „Речника говора јабланичког краја” Радмиле Жујић.

Анализа материјала

„Категорија *спољашњег лепог* може се проценити на основу сразмерности, пропорционалности, складности тела. Све оно што је диспропорционално, увећано или умањено, несразмерно – обично се сврстава у домен *спољашњег ружног*.” (ШТАСНИ 2013: 114). Овако дефинисане појмове *спољашњег лепог* и *спољашњег ружног* можемо пројектовати на лексеме које су издвојене из „Речника лесковачког говора” Бранислава Митровића.

По угледу на класификације које дају Штасни (2013) и Илић (2019), као и на основу повезаности са лексемама којима су мотивисане издвојене атрибутивне именице, издвајамо следеће групе са подгрупама и примерима:

- 1) према изгледу тела;
- 2) према изгледу главе и врата;
- 3) према изгледу појединачних делова тела;
- 4) према физичкој снази и физиолошким процесима.

Овакав распоред целина заснован је на чињеници да човек прво уочава контуре нечијег тела и карактеристике тог тела у целини, после тога се фокусира на главу и њене делове, а тек онда види специфичности везане за нечије екстремитете, друге делове тела, као и за снагу и физиолошке процесе. Због тога крећемо преглед материјала од лексема које се односе на општи изглед, а онда прелазимо на појединачне делове тела. Тиме показујемо визуелну перцепцију појединца који припада овој дијалекатској заједници. Оправданост оваквог приступа потврђује и бројност самих придева у оквиру издвојених група и подгрупа. У заградама су навођена објашњења из „Речника лесковачког говора” Бранислава Митровића за мање познате атрибутивне именице.

У групу именица које се односе на тело спадају следеће подгрупе са примерима:

- Атрибутивне именице које се односе на држање
 - А) Позитивно мотивисане: /
 - Б) Негативно мотивисане: *ајлаз* ('човек неухватљивог држања'), *грбуљан* ('погрбљен човек'), *згурија* ('погрбљен човек'), *куроглед*;
- Атрибутивне именице које се односе на тен/боју коже
 - А) Позитивно мотивисане: *бандза* ('крупан, једар човек'), *бецко* ('белолик човек'), *жароња* ('крупан, румен човек'), *збитак* ('крепак, једар човек'), *црвенко* ('крупан, црвен човек');
 - Б) Негативно мотивисане: *дема* ('црнгеља, црнопут човек');
- Атрибутивне именице које се односе на кожу
 - А) Позитивно мотивисане: /
 - Б) Негативно мотивисане: *шугча*;
- Атрибутивне именице које се односе на раст и тежину човека
 - А) Позитивно мотивисане: *бандза*, *дуганџија* ('дугајлија'), *дугинац* ('дугајлија'), *жароња*, *црвенко* ('крупан, црвен човек');
 - Б) Негативно мотивисане: *алесија* ('дембел, крупан човек који не ради'), *алосија* ('крупан, несразмерно велик човек'), *баца* ('кепец'), *мигља* ('висок човек'), *дрдован* ('мали, ситан човек'), *бигља* ('претерано дебео човек'), *жироња* ('угојен човек'), *жуљко* ('мршав, неразвијен човек'), *запартак* ('ситан, жгољав човек'), *кождер* ('претерано мршав човек'), *кожљак* ('претерано мршав, сама кожа и кост човек'), *мандзерка* ('човек малог раста'), *мечкосан*, *петличко* ('ситан живахан човек'), *пикља* ('мршавко'), *сушекља*, *тегљаница* ('висок, мршав човек'), *црцољак* ('физички недорастао човек'), *чеперко* ('мали човек растом'), *дзрдзољак* ('кепец, патуљак');
- Атрибутивне именице које се односе на општи физички изглед
 - А) Позитивно мотивисане: *бојлија* ('стасит, физички угледан човек'), *градлија* ('лепо грађен, снажан човек'), *јатија* ('човек крупне, јаке грађе'), *красник* ('лепотан');
 - Б) Негативно мотивисане: *аљча* ('неугледан, заостао човек'), *бандзов* ('неугледан, трапав човек'), *врућко* ('неугледан, лекомислен човек'), *завалија* ('невољник'), *заваличе*, *каспарина* ('каспар, аљавко'), *кличка* ('занемогао човек'), *лапиша* ('неугледан човек'), *љапа* ('неугледан човек'), *љапча* ('туњавко'), *љапиша* ('неугледан човек, туњавко'), *манлија* ('човек с неким физичким недостатком'), *мурдар* ('неуредан човек'), *недрагавчина* ('занемарен, запуштен човек'), *њоња* ('неугледан, спор човек'), *прцољак*, *распаранда*, *сараманда* ('смакнута, распојасана особа'), *сакатоња* ('осакаћена особа'), *сакатура* ('физички осакаћена особа'), *сапетљивко* ('човек умањених физичких могућности');

смакља (‘одећно неуредан човек’), *суртук* (‘невешт, неспособан’), *суруџија* (‘немиран, несрећен човек’), *цепендрак* (‘дрпав, одрпан човек’), *џопина*³ (‘незграпан, ружан човек’), *шљапча* (‘туњавац’), *шоња* (‘неугледан човек’);

- Атрибутивне именице које се односе на старост
 - А) Позитивно мотивисане: *чича*;
 - Б) Негативно мотивисане: *дедурак*, *дедурина*, *дртина*;

У групу која се односи на главу и врат спадају следеће подгрупе са примерима:

- Атрибутивне именице које се односе на главу
 - А) Позитивно мотивисане: /
 - Б) Негативно мотивисане: *главотоп*, *главурдан*;
- Атрибутивне именице које се односе на косу
 - А) Позитивно мотивисане: /
 - Б) Негативно мотивисане: *вџиља*, *келеш* (‘ћелавко’), *кјелеш* (‘ћелавко’), *котруљан*, *скубља*;
- Атрибутивне именице које се односе на лице
 - А) Позитивно мотивисане: /
 - Б) Негативно мотивисане: *абраш* (‘пегав човек’), *гукиа* (‘човек с гуком, израслином на лицу’), *задурлија* (‘натечен, надута лица човек’);
- Атрибутивне именице које се односе на очи
 - А) Позитивно мотивисане: *наочарлија*;
 - Б) Негативно мотивисане: *буљан*, *буљча*, *дрљча* (‘дрљавко’), *шљча* (‘зрикавко, врљавко’), *дзиљча* (‘човек са сметњама у гледању’);
- Атрибутивне именице које се односе на обрве
 - А) Позитивно мотивисане: *каракаш* (‘црновејаст’);
 - Б) Негативно мотивисане: /
- Атрибутивне именице које се односе на уста
 - А) Позитивно мотивисане: /
 - Б) Негативно мотивисане: *цепоус*;
- Атрибутивне именице које се односе на бркове
 - А) Позитивно мотивисане: *мустакелја*, *мустаклија*;
 - Б) Негативно мотивисане: /
- Атрибутивне именице које се односе на зубе
 - А) Позитивно мотивисане: /
 - Б) Негативно мотивисане: *церовубаљ*, *церовубоња*;

³ У „Речнику говора јабланичког краја” Радмила Жугић (2005: 433) наводи да је овде реч о особи „ружног лица са опуштеним, млохавим, отромбољеним образима”, а у „Речнику лесковачког говора” Бранислава Митровића (1992: 417) наводи се да је то „незграпан, ружан човек”, што потврђују и испитаници.

- Атрибутивне именице које се односе на говор/грло
 - А) Позитивно мотивисане: *говорџија*;
 - Б) Негативно мотивисане: *гркавац, гушоња, немак, пакља* ('лице са изразитом меном изговарања неких гласова'), *ункавац, уњкало*;
- Атрибутивне именице које се односе на ухо
 - А) Позитивно мотивисане: /
 - Б) Негативно мотивисане: *глувач, чуљак, чуљко*;
- Атрибутивне именице које се односе на врат
 - А) Позитивно мотивисане: /
 - Б) Негативно мотивисане: *кривошија, потурлија*;

У групу која се односи на појединачне делове тела, осим главе, спадају следеће групе:

- Атрибутивне именице које се односе на ноге и ход
 - А) Позитивно мотивисане: *потрчко*;
 - Б) Негативно мотивисане: *врцаљко, гегла, дустабан* ('човек са равним табаном'), *кракоља, кукендер* ('кратконог, куст човек');
- Атрибутивне именице које се односе на задњицу
 - А) Позитивно мотивисане: /
 - Б) Негативно мотивисане: *дебелгзуз, тртоња*;
- Атрибутивне именице које се односе на полни орган
 - А) Позитивно мотивисане: /
 - Б) Негативно мотивисане: *јаловак*;
- Атрибутивне именице које се односе на стомак
 - А) Позитивно мотивисане: /
 - Б) Негативно мотивисане: *чкембар, шкембар, шкембоња*;

У групу која се односи на физичку снагу и физиолошке процесе спадају следеће подгрупе са примерима:

- Атрибутивне именице које се односе на спретност
 - А) Позитивно мотивисане: *аламуња* ('хитар, брз, спретан човек')⁴, *талаш-торба* ('спретан, сналажљив човек');
 - Б) Негативно мотивисане: *ампа* ('трапавко'), *бандза* ('трапав човек'), *бандзов* ('неугледан, трапав човек'), *бундза* ('трапав, несналажљив човек');
- Атрибутивне именице које се односе на снагу
 - А) Позитивно мотивисане: *арслан* ('јак, снажан човек'), *збитак* ('крепак, једар човек'), *градлија* ('лепо грађен, снажан човек');
 - Б) Негативно мотивисане: /

⁴ Радмила Жућић (2005: 5) за ову именицу наводи „брзоплета, непромишљена, несмотрена особа”, док Бранислав Митровић (1992: 15) наводи „хитар, брз, спретан човек”, овакав став су потврдили и испитаници, што је било пресудно за категоризацију ове именице.

- Атрибутивне именице које се односе на физиолошке процесе
 - А) Позитивно мотивисане: /
 - Б) Негативно мотивисане: *пџикало* (’пувач, човек који пушта гасове’), *пџикоња*, *помочко*, *помочуљко*, *прдља*, *пувља*;

Заједничко за све издвојене лексеме је категорија грамеме, тј. у питању су именице. Функцију архисеме преузима *+мушкарац*. Све остало су семе нижег ранга, односно диференцијалне семе. Ту код свих издвојених лексема спадају: *+/-позитивна особина*, *+/-лепо*. Ове две издвојене семе са архисемом *+мушкарац* чине семантичко језгро, јер су непосредно потчињене архисеми. Све остале семе које се издвајају у свакој наведеној лексеми чине семантичку периферију. „Таквим приступом се наглашава да и међу семама нижег ранга постоји хијерархијска организација и да су по својој важности неке од њих сасвим блиске архисеми, док су друге од мањег значаја” (Драгићевић 2007: 71).

Именовање мушкарца на основу физичких карактеристика показује разноврсност по питању дела тела на који се именовање односи. Из приложене класификације уочавамо да се јавља далеко већи број именица са негативном мотивацијом. Највећи број забележених примера имамо у подгрупи атрибутивних именица које се односе на општи физички изглед, посебно у категорији са негативном мотивацијом. Због наведених разлога у наставку наводимо семску структуру за све лексеме из ове подгрупе. Ради прегледности наводимо исте семе тамо где је то могуће уз обележавање присуства или одсуства те семе знаковима *+* или *-*.

Позитивно мотивисане атрибутивне именице које се односе на општи физички изглед:

БОЈЛИЈА (*+мушкарац*, *+позитивна особина*, *+лепо*, *+изглед тела*, *+стасит*, *+физички угледан*, *+пожељан*)

ГРАДЛИЈА (*+мушкарац*, *+позитивна особина*, *+лепо*, *+изглед тела*, *+лене грађе*, *+снажан*)

ЈАПИЈА (*+мушкарац*, *+позитивна особина*, *+лепо*, *+изглед тела*, *+јаке грађе*, *+крупне грађе*, *+људина*)

КРАСНИК (*+мушкарац*, *+позитивна особина*, *+лепо*, *+изглед тела*, *+лепотан*)

Негативно мотивисане атрибутивне именице које се односе на општи физички изглед:

АЉЧА (*+мушкарац*, *-позитивна особина*, *-лепо*, *+изглед тела*, *+неугледан*, *+прљав*, *+заостао*, *+глуп*)

БАНДЗОВ (*+мушкарац*, *-позитивна особина*, *-лепо*, *+изглед тела*, *+неугледан*, *+трапав*, *+глуп*, *+лењ*)

ВРУЋКО (*+мушкарац*, *-позитивна особина*, *-лепо*, *+изглед тела*, *+неугледан*, *+лакомислен*, *+брзоплет*, *+непромишљен*, *+лако се успаничи*)

- ЗАВАЛИЈА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +невољник, +јадник, +несрећник, +иде у страну)
- ЗАВАЛИЧЕ (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +невољник (у деминутивном значењу), +несрећник, +иде у страну)
- КѦСПАРИНА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +каспар (у пејоративном значењу), +аљавко, +неугледан, +неугледно обучен, +запуштеног изгледа, +прљав)
- КЛЕЧКА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +занемоћао, +шепртља, +неспособан, +саплиће се кад хода)
- ЛАПША (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +неугледан, +тече му вода из уста)
- ЉАПА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +неугледан, +невешт, +неспретан)
- ЉАПЧА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +туњав, +неспособан, +невешт)
- ЉАПША (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +туњав, +неугледан)
- МАНЛИЈА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +физички недостатак, +умањена способност, +човек склон налажењу мана свему, +приговара, +замера)
- МУРДАР (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +неуредан, +аљав човек, +неорганизован, +врда, +лаже)
- НЕДРАГАВЧИНА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +занемарен, +запуштен, +неуредан, +не одговара свакоме)
- ЊОЊА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +неугледан, +спор, +неспособан)
- ПРЦОЉАК (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +неразвијен, +мали, +ситан)
- РАСПАРАНДА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +неугледан, +лоше обучен, +немаран, +поцепан, +напуштеног изгледа, +неуредне одеће)
- САКАТОЊА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +осакаћен, +неспособан за рад, +недостаје му рука или нога)
- САКАТУРА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +осакаћен (у пејоративном значењу), +неспособан за рад, +недостаје му рука или нога)
- САПЕТЉИВКО (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +умањене физичке могућности, +неспособност за рад, +саплиће се кад хода)
- САРАМАНДА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +распојасан, +лоше обучен, +поцепан, +неуредне одеће)
- СМАКЉА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +неуредне одеће, +хода са спуштеним панталонама)

СУРТУК (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +невешит, +неспособан, +безобразан, +тврдоглав, +хоће да све буде по његовом)

СУРУЦИЈА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +несрећен, +немиран, +несталног места боравка, +окретан)

ЦЕПЕНДРАК (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +одрпан, +неуредне одеће, +исцепане одеће)

ЦОПИНА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +незграпан, +ружан, +крупан, +снажан)

ШЉАПЧА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +туђавац, +несналажљив, +неуредан, +прљав, +онај који говори којешта, +лупета, +блебеће)

ШОЊА (+мушкарац, -позитивна особина, -лепо, +изглед тела, +неугледан, +млакоња, +човек без поштовања, +инертан)

Из приложених примера се види да доминирају атрибутивне именице које се односе на одраслу мушку особу која се дефинише негативном физичком особином ружног и неугледног човека. Од понуђених лексема могуће је издвојити оне које су блиске по значењу и разликују се само по појединим семама које их чине, то су: *лапиша*, *љапа*, *љапча*, *љапиша* и *шљапча*. Поред издвојене групе лексема, издвајамо и парове: *завалија* и *заваличе*, као и *сакатоња* и *сакатура*. Из облика ових лексема се види да *сакатура* носи у свом значењу и пејоративну компоненту, док облик *заваличе* носи деминутивну компоненту.

Из целокупно наведеног материјала уочавамо лексеме које у себи садрже сублимацију физичких и психичких особина. Таква су лексеме: *аламуња*, *аљча*, *бандзов*, *бундза*, *врућко*, *главурдан*, *њоња*, *манлија*, *мурдар*, *суртук*, *суруција*, *шоња* и *шљапча*. Овде имамо сублимацију физичке и психичке особине појединца. Од понуђених именица само именица *аламуња* има сублимацију позитивних психичких и физичких особина, код осталих је присутна комбинација негативних физичких и психичких особина.

Из горе наведених примера можемо уочити да у 13 издвојених подгрупа немамо примере за позитивно мотивисане именице, док за негативно мотивисане именице примери изостају у свега 3 групе. Ово нам указује да дијалекатска заједница тежи истицању негативних физичких обележја појединца и његовом маркању.

Као што је напред наведено, за примену теорије прототипа узети су у обзир подаци добијени из двају речника, као и емпиријском провером. На основу тврдњи, реакција и времена потребног да се испитаници присете шта значи прочитана именица, направљена је структура семантичке мреже атрибутивних именица мушког рода из лесковачког говора. Оба информатора су исто реаговала на прочитане атрибутивне именице, те су узети у обзир њихови ставови и тврдње о учесталости употребе појединих лексема

у свакодневном говору. Целокупни материјал добијен емпиријском анализом, у комбинацији са подацима доступним из двају речника, је утицао на формирање семантичке мреже посматраних именица.

У Табели 1 приказани су нивои расподеле именица позитивне семантике на основу њихове прототипичности. У првој колони су издвојени главни нивои прототипичности (прототип, чланови у непосредној близини и маргинални чланови), у другој колони су наведени начини реакције испитаника на грађу, док су у трећој колони наведени примери који спадају у поменуте групе.

Табела 1. Нивои расподеле именица позитивне семантике на основу прототипичности.

Прототип	Испитаници дају опширан опис именице и истичу позитивно значење појма.	<i>аламуња, потрчко;</i>
Чланови у непосредној близини	Испитаници одмах наводе пуно значења именице.	<i>арслан, говориџа, дуганџа, наочарлија;</i>
	Испитаници знају о чему се ради и дају сажето објашњење именице.	<i>бандза, дугинац, збитак, красник, чича;</i>
Маргинални чланови	Испитаници у почетку нису сигурни шта је значење прочитане именице, али се присете.	<i>градлија, жароња;</i>
	Испитаници погрешно повезују значење.	<i>ајлаз, бецко;</i>
	Испитаници тврде да се лексема не користи.	<i>каракаш;</i>
	Испитаници не знају о чему се ради.	<i>бојлија, збитак, јапија, мустаклија, мустакела, талаш-торба;</i>

Овде се као прототипичне јављају лексеме *аламуња* и *потрчко*. Што се тиче групе са погрешно повезаним значењем, за именицу *ајлаз* испитаници су тврдили да је то особа којој је све равно и коју ништа не интересује, речничко објашњење поменуте именице је 'човек неухватљивог држања'. Друга именица у овој групи је *бецко*, према тврдњи испитаника то је назив за овна предводника, док речник каже да је то 'белолик човек'.

У Табели 2 приказани су нивои расподеле именица негативне семантике на основу њихове прототипичности. Табела је организована на исти начин као и претходна.

Табела 2. Нивои расподеле именица негативне семантике
на основу прототипичности.

Прототип	Испитаници дају опширан опис именице и истичу увредљивост појма.	<i>алосија, аљча, дзрдзољак, кракоља, љапша, петличко, цопина, чкембар, шугча;</i>
Чланови у непосредној близини	Испитаници одмах наводе пуно значења именице.	<i>алесија, бандзов, буљча, врућко, грбуљан, гукиша, дрљча, дртина, запартак, кождер, кэспарина, кривошија, лапиша, љапа, љапча, мечкосан, прцољак, распаранда, сакатура, сапетљивко, смакља, сушекља, цепоус, цепендрак, чеперко, шкембар, шкембоња, шљапча;</i>
	Испитаници знају о чему се ради и дају сажето објашњење именице.	<i>бандза, бандзов, бигља, буљан, бундза, вэиља, главотоп, главурдан, глувач, гркавац, гушоња, грбуљан, дедурак, дедурина, дрдован, дустабан, жуљко, јаловак, кожљак, котруљан, пэшколо, пэшкоња, тикља, помочко, помочуљко, прдља, пувља, сараманда, сакатоња, ункавац, уњкало, потурлија, церозубаљ, церозубоња, цигља;</i>
Маргинални чланови	Испитаници у почетку нису сигурни шта је значење прочитане именице, али се присете.	<i>абраш, баца, келеш, кјелеш;</i>
	Испитаници погрешно повезују значење.	<i>завалија, заваличе, задурлија, мандзерка, клечка, кукендер, манлија, мурдар, недрагавчина, њоња, пакља, суртук, шоња;</i>
	Испитаници тврде да се лексема не користи.	<i>дебелгуз, тртоња;</i>
	Испитаници не знају о чему се ради.	<i>ампа, врцаљко, гегла, дзиљча, дема, жироња, иљча, курољед, немак, суруија, чуљак, чуљко;</i>

Овде се као прототипичне јављају лексеме *алосија, аљча, дзрдзољак, кракоља, љапша, петличко, цопина, чкембар* и *шугча*. Све остале лексеме су по броју сема и сложености лексеме мање или више удаљене од њих. Што се тиче групе где су испитаници погрешно повезивали значења, углавном је до грешака долазило тако што су испитаници после дугог размишљања за дате лексеме давали произвољне судове и објашњења. За већину наведених лексема су мислили да је нечији надимак, немогавши да објасне њихово значење. Лексему *задурлија* су повезивали са неком особом која је склона пићу (што нема везе са речничким значењем где стоји да је то особа ’надута лица’), именице *недрагавчина* и *њоња* су повезали са лицем које није некое драго или да има велики нос, што је опет удаљено од речничког значења. Самим тим што испитаници нису били сигурни у давању ових судова и што су сами нагласили ту несигурност, ове именице су груписане у поменути

групу. Лексеме за које су тврдили да се не користе су могли на основу провидне семантике да одреде. Међутим, били су изричити у ставу да то нико не користи у говору, те су због тога поменуте лексеме постављене као маргиналне и удаљене од прототипичних.

Приликом спровођења теренског истраживања испитаници су додали именицу *вэшљивко* као именицу која је по њиховој оцени боља у односу на прочитану именицу *вэшља*. Наведени облик се не налази у речнику, а испитаници су објаснили да облик *вэшљивко* носи са собом већи степен увредљивости у односу на именицу *вэшља*, употребиши је у следећем контексту: „Удала се за оног вэшљивка, никакав неје”. Што се осталих именица тиче испитаници су их прихватили у облику какав је дат у речнику и давали су своје судове о томе шта се више користи у говору и шта са собом носи већи степен експресивности (позитивне или негативне, у зависности од именице).

Закључак

Предмет овог истраживања биле су атрибутивне именице из лесковачког говора које се односе на физичке особине мушкарца. „Речник лесковачког говора” Бранислава Митровића пружа бројне могућности за лексичка истраживања датог дијалектолошког простора. Међу посматраним лексемама које се односе на физичке особине мушкарца већи проценат заузимају негативно мотивисане физичке особине.

На основу приказане анализе можемо закључити да:

- Богатство лексичког фонда лесковачког говора потврђује значајни број група и подгрупа компоненцијалне анализе атрибутивних именица које се односе на различите делове тела.
- Доминирају атрибутивне именице које се односе на одраслу мушку особу која се дефинише негативном физичком особином ружног и неугледног човека (*аљча*, *врућко*, *заваличе*, *кэспарина*, *кљчка*, *лапиша*, *манлија*, *недрагавчина*, *њоња*, *прцољак*, *распаранда*, *сараманда*, *сакатура*, *сапетљивко*, *шљапча*, *шоња* и сл.).
- У посматраном материјалу нису се издвојиле атрибутивне именице неутралне семантике.
- Већи број подгрупа где се не јавља ни једна потврда је код позитивно мотивисаних именица.
- Издвојени нивои прототипичности ексцерпираних атрибутивних именица указују на значењско богатство лексичког материјала датог дијалекатског простора.
- На основу понуђене анализе у оквиру теорије прототипа уочавамо да су у издвојеним групама доминантне лексеме: *алосија*, *аљча*, *дзрдзољак*, *кракоља*, *љапиша*, *петличко*, *цопина*, *чкембар* и *шугча* (за именице са негативном семантиком), као и лексеме *аламуња*

и *потрчко* (за именице са позитивном семантиком). Све остале лексеме су у мањем или већем степену удаљене од њих, па самим тим и са специфичним (конкретизованим) значењем. Прототипични примери у себе укључују широк спектар значења и у честој су употреби у свакодневном говору на датом дијалекатском простору.

- Традиционална околина и друштво били су сурови према одступању од тадашњих прихватљивих норми изгледа, што је резултирало већим бројем атрибутивних именица са негативном семантичком оријентацијом. Те именице могле су се односити и на духовне и психичке недостатке појединца (*аљча*, *бандзов*, *бундза*, *врућко*, *главурдан*, *њоња*, *манлија*, *мурдар*, *суртук*, *суруџија*, *шоња* и *шљапча*), као и на њихово одступање од правила те заједнице у понашању и владању.
- Нативни говорник прво уочава негативне физичке одлике човека. Пре свега карактеристике његовог тела у целини (облик тела и држање) (*ајлаз*, *грбуљан*, *згурија*, *куроглед* и сл.), а онда и посебне делове, доминантни су делови главе (*главотоп*, *вџиља*, *зукша*, *буљча* и сл.). Појединац се маркира на основу једне уочљиве физичке карактеристике и остатак његове појаве пада у други план. Тиме се апострофира суровост простора и друштва према његовим припадницима који се на било који начин разликују својим физичким изгледом. На овај начин добијамо део језичке слике света посматраног дијалекатског простора.

Допринос овог рада се огледа у разумевању социјалних и психолошких веза унутар дијалекатског простора. Поред тога, доприноси и разумевању на који начин становници дефинисаног простора гледају на пожељне и непожељне физичке особине мушкарца, као централне фигуре дома. Истраживање овог типа је могуће наставити анализом пожељних и непожељних психичких карактеристика мушких представника дате заједнице, као и анализом свих поменутих аспеката за женске представнике.

Цитирана литература

- БОГДАНОВИЋ, Недељко. *О лесковачком говору*. Лесковац: Лесковачки културни центар, 2009.
- БОШЊАКОВИЋ, Жарко. Гордана Штасни. „Атрибутивне именице мотивисане соматизмом глава у српском и македонском језику и њиховим дијалектима”. *Српски језик* (2019): стр. 477–500.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику (творбена и семантичка анализа)*. Библиотека Јужнословенског филолога, нова серија, књ. 18. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2001.

- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2007.
- „ЕТНОЛИНГВИСТИКА”. *Речник лингвистичких термина*. <<https://www.lingvistickitermini.rs/pojmovnik/etnolingvistika/>> 19. 6. 25.
- ЖУГИЋ, Радмила. „Придевски деминутиви за означавање особина човека у призренско-тимочкој дијалекатској зони (семантичко творбени аспект)”. *Српски језик* 12, Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, Филолошки факултет; Никшић: Филолошки факултет, (2007): стр. 303–320.
- ЖУГИЋ, Радмила. „Семантичко-творбена анализа пејоратива за женска лица у јабланичком крају”. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 52/2, Нови Сад: Матица српска, (2009): стр. 81–106.
- ЖУГИЋ, Радмила. „Пејоративи за мушка лица у јабланичком говору образовани суфиксима -ко, -ља, -оња, -ча”. *Зборник Филозофског факултета у Приштини (посебно издање)*, Косовска Митровица: Филозофски факултет и Приштини, (2010а): стр. 103–118.
- ЖУГИЋ, Радмила. „Пејоративи за мушка лица у јабланичком говору од нископродуктивних суфикса и њихов семантичко-творбени однос према пејоративима продуктивним суфиксима -ко, -ља, -оња, -ча”. *Зборник Филозофског факултета у Приштини (посебно издање)*, Косовска Митровица: Филозофски факултет и Приштини, (2010б): стр. 219–239.
- ЖУГИЋ, Радмила. *Исказивање генитивних значења у говору јабланичког краја (у светлу призренско-тимочких говора као целине)*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2010в.
- ЖУГИЋ, Радмила. „Семантичке реализације суфикса -че у именичким изведеницама средњег рода у призренско-тимочким говорима”. *Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини* 42/1, Косовска Митровица: Филозофски факултет у Приштини, (2012): стр. 223–230.
- ЖУГИЋ, Радмила. „Творба личних хипокористика у призренско-јужноморавском дијалекту”. *Наше стварање: часопис за друштвено-политичка питања, науку и књижевност*, свеска 3–4. Лесковац, (2013): стр. 279–287.
- ИЛИЋ, Мирјана. „Називи за женску особу у говорима призренско-тимочке зоне”. *Филолог – часопис за језик, књижевност и културу*, (19), Бања Лука: Филолошки факултет, (2019): стр. 173–190.
- „ЈЕЗИЧКА СЛИКА СВЕТА”. *Речник лингвистичких термина*. <<https://www.lingvistickitermini.rs/pojmovnik/jezicka-slika-sveta/>> 19. 6. 25.
- МИЛОСАВЉЕВИЋ, Тања. „Лексика српског призренског говора”. *Српски дијалектолошки зборник LXIV*, Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, (2017): стр. 11–601.
- ПОПОВИЋ, Људмила. „Актуелна питања когнитивнолингвистичких проучавања српског језика”. *Јужнословенски филолог*, 73(3–4), Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик, (2017): стр. 315–354.
- ПОПОВИЋ, Људмила. „Интеркултуралност и језичка слика света”. *InterKult 2018*, Нови Сад: Педагошки завод Војводине, (2019): стр. 15–32.

- САВИЋ-ГРУЈИЋ, Ана. „Антропографска лексика у говорима сврљишког краја – лингвеографски приступ”. *Српски дијалектолошки зборник LXIV/2*, Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, (2017): стр. 11–307.
- РИСТИЋ, Стана, Ивана Лазић Коњик. „Развојне тенденције етнолингвистике у савременој српској лингвистици”. *Српска славистика: том I: Језик*, (2018): стр. 345–356.
- ШТАСНИ, Гордана. *Речи о човеку: (номинација човека у српском језику)*. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду, 2013.
- BARTMIŃSKI, Jerzy. *Językowy obraz świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1999.
- BARTMIŃSKI, Jerzy. *Aspects of Cognitive Ethnosemantics*. Bristol: Equinox, 2009.
- ROSCH, Eleanor. "Cognitive representations of semantic categories". *Journal of experimental psychology: general* 104, (1975): pp. 192–233.
- VITGENŠTAJN, Ludvig. *Filosofska istraživanja*. Beograd: Nolit, 1980.
- Извори*
- МИТРОВИЋ, Бранислав. *Речник лесковачког говора*. Београд: Lenex, 1992.

Anđela G. Mitić

PHYSICAL CHARACTERISTICS OF MEN IN THE “DICTIONARY OF LESKOVAC SPEECH” BY BRANISLAV MITROVIĆ

The subject of this research is attributive nouns from the Leskovac dialect that refer to the physical appearance of a man. The aim of this research is to determine how a naive speaker sees a man, from what perspective, and what he perceives as the dominant physical characteristics in him. Through the studied material, it is necessary to determine how a naive speaker sees the reality that surrounds him. The material consists of nouns of positive and negative physical characteristics from Branislav Mitrović's "Dictionary of Leskovac speech". A total of 128 lexemes were selected. The description of the lexical meaning of the selected material was analyzed in accordance with the methodology of modern research. The analysis of selected lexemes is approached in two ways. First, the componential method was applied analysis, and then the prototype theory. The examination of the excerpted material was carried out in the field research. The results offer knowledge about the richness of the lexical fund of Leskovac speech, about the prototypical representatives of positively and negatively motivated attributive nouns, as well as an idea of the linguistic picture of the typical representative of the dialect community.

Keywords: Serbian language, Leskovac speech, attributive masculine nouns, componential analysis, prototype theory.